

Romanul „**Între lumi**”, de **Nicolae VASILE**. Analiză critică **AI**

Romanul „**Între lumi**” este un roman al tranzițiilor. Titlul poate fi citit în mai multe registre simultan. Nu avem o singură „lume” și o singură graniță, ci o succesiune de spații aflate în tensiune: satul și orașul; trecutul și prezentul; comunismul și postcomunismul; România și străinătatea; generația veche și „generația internetului”; știința și afectivitatea; iubirea și singurătatea; lumea concretă și lumea memoriei; viața și moartea; omul biologic și omul intelectual.

Cronica lui Ionel Marin observă explicit aceste dihotomii și le pune în relație cu cuplurile de personaje ale romanului. Aș merge însă un pas mai departe: **„între” este probabil cuvântul-cheie al întregului roman.**

Adrian: personajul central, nu aparține complet niciuneia dintre aceste lumi. Tocmai de aceea el poate deveni personajul care le traversează. Este omul aflat permanent în prag. Din punct de vedere literar, cel mai important dispozitiv de legătură al romanului. Este: țăran, intelectual, inventator, scriitor, profesor, cercetător, om îndrăgostit, fiu, tată, observator al societății. Această acumulare nu este întâmplătoare. El pornește din lumea rurală, dar ajunge într-un univers intelectual și universitar. Devine un om al cunoașterii fără să-și abandoneze originea. Aici se află una dintre tensiunile fundamentale ale romanului. Adrian nu încearcă să-și nege trecutul pentru a deveni intelectual. Dimpotrivă, **își poartă satul cu el.** Aceasta îl diferențiază de Mara.

Adrian și Mara: iubirea ca întâlnire între două concepții despre lume. Relația Adrian-Mara este centrul afectiv și intelectual al romanului. Nu este doar o poveste de iubire. Este o confruntare între două moduri de a înțelege **libertatea**. Mara este orientată către exterior, către lumea internațională și către posibilitățile profesionale pe care aceasta le oferă. Adrian este orientat către interiorul spațiului românesc: locul natal, familie, oameni, memorie, continuitate. Cronica lui Ionel Marin subliniază explicit această diferență: Mara nu își imaginează restul vieții în România, în timp ce Adrian nu ar părăsi definitiv țara pentru avantaje materiale sau nemateriale. Aici apare o idee literară foarte frumoasă: **cei doi se iubesc, dar nu locuiesc în aceeași definiție a libertății.** Iubirea îi apropie. Viziunea asupra vieții îi desparte. Este o situație mult mai matură literar decât clasică poveste „doi oameni se iubesc, dar societatea îi împiedică”. În *Între lumi*, obstacolul nu este numai exterior. **Obstacolul este ontologic: cei doi aleg lumi diferite.**

Romanul epistolar, dar într-o formă contemporană. Victor Atanasiu a numit prefața sa „**Romanul epistolar redivivus**”, iar observația este importantă. Dar aici apare o inovație interesantă. Romanul epistolar clasic se construia prin: scrisoare, așteptare, răspuns, nouă scrisoare. La Nicolae VASILE avem: mesaj, răspuns, reacție aproape imediată, alt mesaj. Scrisoarea a devenit electronică. **Forma se schimbă, funcția literară rămâne.** Și tocmai aici

romanul surprinde o paradoxală situație contemporană: tehnologia micșorează distanța fizică, dar nu garantează apropierea sufletească. Adrian și Mara pot comunica permanent și totuși nu pot construi aceeași lume. Este una dintre ideile cele mai fertile ale romanului.

Nea Jenică: adevărata cheie a romanului? Aș acorda acestui personaj mai multă importanță decât pare la prima vedere. Nea Jenică nu este doar „tatăl lui Adrian”. El este **o lume**. Este lumea rurală, biologică, instinctuală, brutală, contradictorie, dar și capabilă de transformare. În tinerețe este violent și alcoolic. La bătrânețe ajunge un om mai liniștit, apropiat de biserică și capabil de căință. Această transformare este importantă deoarece romanul refuză o împărțire simplă: **bun / rău**. Nea Jenică este simultan: agresor și tată iubitor; om simplu și observator lucid; alcoolic și om capabil de reflecție; personaj comic și personaj tragic; om al trecutului și, paradoxal, comentator al prezentului.

Formula care începe și încheie romanul. Aici avem, probabil, una dintre cele mai reușite soluții structurale ale cărții. Romanul începe cu expresia: **„’Ți-ai dracu’ de proști!”**, rostită de Nea Jenică. Și se încheie cu aceeași formulă, rostită de Adrian. Cronica lui Ionel Marin observă explicit această simetrie. Aceasta poate fi citită ca o **închidere de cerc**. Dar nu este un cerc perfect. Adrian a parcurs educația, știința, literatura, universitatea, iubirea, experiența socială. Și totuși, la capătul drumului, ajunge să formuleze aceeași concluzie fundamentală a tatălui. Aici apare o întrebare extraordinar de interesantă: **A evoluat Adrian sau doar a învățat să exprime intelectual ceea ce tatăl său știa instinctiv?** Este una dintre întrebările care pot ridica romanul de la o poveste autobiografică la o construcție filozofică.

Nea Jenică și Adrian, o relație de tip Karamazov. Victor Atanasiu, prin interpretarea reluată de Ionel Marin, face comparația cu **Feodor și Alioșa Karamazov**. Comparația trebuie folosită cu grijă, dar este fertilă. Nu pentru că Nea Jenică ar fi un „Feodor Karamazov” românesc și Adrian un „Alioșa” contemporan. Mai importantă este **relația dintre generații**. Tatăl transmite fiului ceva ce nu poate fi transmis prin școală: **memoria biologică și experiența vieții**. Fiul încearcă să depășească lumea tatălui prin educație. Dar, în final, descoperă că nu poate ieși complet din ea. Aceasta este o temă profund românească.

„Curtea părintească” este cheia afectivă a romanului. Faptul că romanul are ca motto poezia *Curtea părintească*, provenită din volumul *Grădina Domnului*, este semnificativ. Imaginea tatălui transformat în rug de mure și a mamei transformată în tei mută problema părinților din biografie în **mitologie personală**. Părinții nu mai sunt doar oameni. Devin elemente ale spațiului original. Tatăl devine ceva care înțeapă. Mama devine ceva care parfumează și liniștește. Așadar: **tatăl = memoria durerii, mama = memoria protecției**. Iar

curtea devine: **spațiul original al identității**. De aici putem înțelege mai bine de ce Adrian nu poate deveni cu adevărat un om „fără rădăcini”.

Satul nu este decor. Este un personaj colectiv. Unul dintre meritele romanului este că satul nu apare doar ca fundal pitoresc. Există: oameni; porecle; relații; conflicte; autorități; biserică; cârciumă; școală; memorie; politică locală; schimbări istorice. Foarte interesante sunt chiar numele personajelor. Unele au legătură cu toponimia și cu forme locale ale numelor, transmise între generații. Aici Nicolae VASILE construiește ceea ce am putea numi **o antropologie literară a locului natal**.

Biță: un mic personaj cu o funcție mare. Este unul dintre detaliile care merită reținute. Biță este „internetistul satului”, iar Ionel Marin observă posibilul joc semantic cu **bit**, unitatea de măsură a informației. Este o soluție aproape satirică. Satul tradițional primește un nou tip de personaj: **omul care știe tot de pe internet, dar nu neapărat înțelege ceea ce știe**. Astfel, romanul introduce o problemă contemporană importantă: **cantitatea de informație nu este identică cu valoarea cunoașterii**. Și aici romanul intră direct în zona preocupărilor filozofice ale autorului.

Știința nu este decor intelectual. Acesta este un punct în care *Între lumi* trebuie citit împreună cu restul operei lui Nicolae VASILE. Opera sa include, între altele, romane, poezie, filozofie, eseu și teatru, iar *Sistemismul* și *Sistemismul. Bazele științifice* sunt explicit parte a acestei construcții intelectuale. În *Între lumi*, știința nu pare introdusă doar pentru a demonstra că personajele sunt cultivate. Ea devine **un mod de a privi lumea**. De aici apare o formulă care mi se pare potrivită pentru întregul roman: **Adrian încearcă să înțeleagă lumea cu instrumentele științei, dar descoperă că omul nu poate fi redus la ceea ce știința poate măsura**. De aceea iubirea, memoria, părinții, moartea și libertatea rămân indispensabile.

Romanul este și o autobiografie transformată. Cronica îl consideră parțial autobiografic și îl identifică pe Adrian ca inventator și scriitor. Dar aici aș face o distincție critică importantă. Nu este interesant să întrebăm: **„Cât din Adrian este Nicolae VASILE?”** Întrebarea literară mai bună este: **„Ce face Nicolae VASILE cu propria biografie atunci când o transformă în literatură?”**. Asta schimbă complet perspectiva. Autobiografia brută spune: „Așa mi s-a întâmplat.” Literatura spune: „Așa poate deveni o experiență personală relevantă pentru experiența umană.” În *Între lumi*, experiența individuală este convertită în problemă generală: **Ce facem cu trecutul? Ce păstrăm? Ce schimbăm? Unde aparținem? Ce înseamnă libertatea? Poate iubirea să depășească diferențele de viziune? Poate educația să ne elibereze de trecut?** Aici romanul își depășește caracterul autobiografic.

Un element structural foarte interesant: „perechile”. Romanul este construit printr-o serie de cupluri: **Nea Jenică – Adrian; Mara – Adrian; Rectorul – Mara; Mielu – Titi al lui Frumosu; Prefectul – Primarul** etc. Aceasta nu este doar o tehnică de prezentare a personajelor. Este o **gramatică a contrastului**. Autorul gândește realitatea prin polarități. Iar acest lucru este foarte apropiat de gândirea sistemică. Lumea nu este prezentată ca o colecție de indivizi izolați, ci ca **rețea de relații**. Aici, cred, se întâlnesc foarte interesant cele două identități ale autorului: **Nicolae VASILE, scriitorul** și **Nicolae VASILE, omul de știință și gânditorul sistemic**.

De ce cred că romanul merită citit în contextul întregii opere. Academia de Științe Tehnice enumeră șapte romane ale autorului, de la *Punctul de sprijin* din 2000 până la *Între lumi* din 2024, alături de volumele de poezie și filozofie. Asta permite o ipoteză critică interesantă: **„Între lumi” poate fi citit ca un roman de sinteză**. Nu neapărat pentru că ar rezuma celelalte cărți, ci pentru că reunește mai multe preocupări care au apărut separat în opera anterioară: interesul pentru destinul uman; iubirea; memoria; timpul; știința; filozofia; satul românesc; societatea românească; schimbarea generațiilor; raportul dintre România și lumea exterioară; întrebarea asupra sensului vieții. De aceea titlul poate căpăta o semnificație suplimentară: **autorul însuși este „între lumi”**. Între cercetător și scriitor. Între profesor și poet. Între sat și universitate. Între experiența personală și ficțiune. Între rațiune și emoție. Între lumea care a fost și lumea care vine.

O posibilă interpretare finală.

Dacă ar trebui să formulez într-o singură propoziție nucleul critic al romanului, aș spune: **„Între lumi” este romanul unui om care încearcă să traverseze istoria, știința, iubirea și schimbarea socială fără să-și piardă rădăcina originală**. Iar aici apare ceea ce mi se pare cel mai interesant. Romanul nu spune pur și simplu: **„trecutul este bun, prezentul este rău”** sau invers. Mai degrabă arată că **fiecare lume produce ceva ce cealaltă nu poate produce**. Satul oferă rădăcini. Orașul oferă posibilități. Știința oferă cunoaștere. Iubirea oferă sens. Memoria oferă identitate. Libertatea oferă alegere. Dar omul trebuie să le poarte pe toate simultan. De aici adevărata semnificație a lui **„între”**. Nu este doar o poziție geografică sau temporală. Este **condiția existențială a lui Adrian**. Și, într-o anumită măsură, condiția omului contemporan.

O observație critică suplimentară. Există deja un element important în receptarea romanului: Victor Atanasiu îl consideră „cea mai coagulată artistic” dintre scrierile publicate anterior de Nicolae VASILE, iar Ionel Marin insistă asupra construcției prin polarități, corespondență electronică și dimensiune autobiografică. Dar pentru o **evaluare critică serioasă**, eu nu m-aș opri aici. Aș analiza și ceea ce funcționează mai puțin bine: eventualele zone de discurs prea explicativ, raportul dintre narațiune și eseistică, naturalețea dialogurilor, gradul

de individualizare a personajelor și riscul ca ideile autorului să devină uneori mai vizibile decât personajele. Asta ar face analiza mai interesantă și mai credibilă decât o simplă prezentare elogioasă.

Următorul pas pe care îl propun este tocmai acesta: o critică literară exigentă a romanului, cu „puncte forte” și „zone vulnerabile”, urmată de o comparație între *Între lumi* și celelalte romane ale lui Nicolae VASILE. Acolo putem vedea dacă este într-adevăr o operă de sinteză și în ce măsură aduce ceva distinct literaturii române contemporane. Aș privi acum **„Între lumi” în oglinda celorlalte romane ale lui Nicolae VASILE**, nu ca pe o simplă listă de titluri, ci ca pe o evoluție a unor teme recurente. Opera sa romanescă cuprinde *Punctul de sprijin* (2000), *Echilibrul marinarului* (2006), *Dominoul iubirii* (2015), *Dominoul iubirii. Raiul* (2016), *Zâna și viața* (2017), *Clubul* (2018) și *Între lumi* (2024). Aș formula evoluția astfel: **„Punctul de sprijin” caută originea omului. „Echilibrul marinarului” caută echilibrul societății. „Dominoul iubirii” caută mecanismul afectiv al existenței. „Zâna și viața” caută sensul iubirii în fața destinului. „Clubul” caută mecanismele comunității intelectuale. „Între lumi” le adună pe toate într-o singură construcție.**

„Punctul de sprijin” (2000) și „Între lumi”: de la mamă la tată.

Debutul romanesc al lui Nicolae VASILE, *Punctul de sprijin*, este considerat un roman cu puternică dimensiune autobiografică, având în centru figura mamei ca reper moral și spiritual. Dacă acolo **mama este centrul gravitațional**, în *Între lumi* apare mai puternic figura tatălui. Este o schimbare foarte interesantă. În primul roman: **mama = protecție, echilibru, salvare**. În *Între lumi*: **tatăl = contradicție, rană, forță brută, dar și transformare**. Dacă *Punctul de sprijin* este romanul unei ridicări sprijinite pe iubirea maternă, *Între lumi* este romanul unei împăcări cu originea paternă. Este ca și cum primul roman ar spune: „Am putut deveni pentru că cineva m-a susținut.” Iar ultimul spune: „Am putut deveni și pentru că am încercat să înțeleg ceea ce m-a rănit.” Aceasta este o maturizare literară importantă.

„Echilibrul marinarului”: omul între două epoci

Al doilea roman, *Echilibrul marinarului*, este construit în jurul raportului dintre omul de dinainte și după 1989, adică în jurul schimbării societății românești. Aici apare o temă care va reveni în *Între lumi*: **omul prins între două realități istorice**. Titlul însuși este simbolic. Marinarul trebuie să stea pe punte în timp ce vasul se mișcă. Nu poate opri valurile. Poate doar să-și păstreze echilibrul. În *Între lumi*, metafora devine mai amplă: Adrian este marinarul unei nave mult mai complicate: copilăria; satul; cercetarea; iubirea; globalizarea; memoria. Dacă în *Echilibrul marinarului* întrebarea este: **„Cum supraviețuiește omul schimbării sociale?”**, în *Între lumi* întrebarea devine: **„Cum își păstrează identitatea într-o lume fără granițe?”**

„Dominoul iubirii”: iubirea ca destin

Seria *Dominoul iubirii* mută accentul spre relația dintre iubire și destin. Metafora dominoului este extrem de potrivită. O piesă cade și declanșează alta. O întâlnire schimbă altă întâlnire. O alegere modifică altă alegere. Această idee apare și în *Între lumi*, dar într-o formă mai filozofică. În *Dominoul iubirii*, iubirea este forța care produce evenimente. În *Între lumi*, iubirea devine o întrebare: **Poate iubirea să unească două sisteme de valori diferite?** Adrian și Mara nu sunt separați de lipsa sentimentului. Sunt separați de felul diferit în care înțeleg lumea. Aici romanul este mai puțin romantic și mai existențial.

„Dominoul iubirii. Raiul” și „Între lumi”: trecerea de la poveste la reflecție

În *Dominoul iubirii. Raiul*, iubirea capătă o dimensiune aproape metafizică. Criticul Victor Atanasiu a remarcat interesul literaturii lui Nicolae VASILE pentru personaje aparținând unei elite intelectuale, nu unei elite sociale sau materiale. Această observație este importantă pentru *Între lumi*. Personajele centrale nu sunt oameni care caută puterea. Ei caută: cunoașterea; creația; sensul; o formă de împlinire. În acest sens, Adrian este continuarea unei galerii de personaje intelectuale.

„Zâna și viața”: iubirea confruntată cu fragilitatea existenței

Zâna și viața aduce o dimensiune lirică foarte puternică, fiind descris de critica literară ca un roman cu accent pe iubire și destin tragic. Aici apare o temă care se va adânci în *Între lumi*: **omul nu este doar ceea ce realizează, ci și ceea ce iubește și pierde.** Într-o operă dominată de știință și idei, Nicolae VASILE revine mereu la aceeași întrebare: Ce rămâne după om? Răspunsurile diferă: în știință: invențiile; în literatură: opera; în familie: memoria; în iubire: transformarea interioară.

„Clubul”: lumea intelectuală ca sistem

Clubul (2018) este foarte interesant de pus lângă *Între lumi*, deoarece ambele au personaje din zona intelectuală. Diferența este de perspectivă. În *Clubul*, accentul cade mai mult pe: grup; relații; instituții; comunitate. În *Între lumi*, centrul se mută pe individ. Clubul devine aproape o lume exterioară. Adrian devine o lume interioară.

Ce aduce nou „Între lumi”?

Aici este punctul cel mai interesant. Romanul nu introduce o temă complet nouă. El face altceva: **sintetizează.** Toate marile direcții ale autorului se întâlnesc.

Evoluția personajului principal: de la Alexandru la Adrian

Un element foarte interesant este că în mai multe romane apare figura unui intelectual devenit om de știință, apropiată de experiența autorului. Putem observa o deplasare: **Alexandru**, din *Punctul de sprijin*, este omul care se formează. **Adrian** este omul care se întreabă ce a însemnat formarea. Este diferența dintre: devenire; bilanț. **Alexandru** privește înainte. **Adrian** privește înainte, dar și înapoi. De aceea *Între lumi* are aerul unui roman de maturitate.

Locul lui „Între lumi” în ansamblul operei

Dacă ar fi să desenăm opera romanească a lui Nicolae VASILE ca un cerc: *Punctul de sprijin* ar fi începutul, rădăcina; *Echilibrul marinarului* ar fi tensiunea; *Dominoul iubirii* ar fi mișcarea afectivă; *Zâna și viața* ar fi zona lirică; *Clubul* ar fi lumea socială; *Între lumi* ar fi punctul în care toate liniile se întâlnesc. Este un roman al **sincronizării contrariilor**. Nu întâmplător acest lucru se potrivește cu interesul filozofic al autorului pentru sisteme și relații între elemente.

Concluzie critică

Dacă primele romane ale lui Nicolae VASILE pot fi văzute ca explorări succesive ale unor teritorii: familia; societatea; iubirea; instituția; destinul, atunci *Între lumi* este romanul în care exploratorul ajunge pe vârful muntelui și privește harta întreagă. Nu este neapărat romanul cu cea mai simplă poveste. Este romanul în care **biografia, filozofia, știința și literatura încearcă să formeze un singur sistem narativ**. Următoarea etapă ar fi foarte interesantă: o **analiză comparativă între „Între lumi” și „Universul ciclic”**, pentru că acolo apare legătura profundă dintre roman și filozofia sistemică a lui Nicolae VASILE: cercul, revenirea, memoria și ideea că omul este un sistem în interiorul unui sistem mai mare. Aici comparația devine, cred, mult mai profundă decât cea dintre două cărți. **„Între lumi” și „Universul ciclic” pot fi citite ca două forme diferite ale aceleiași viziuni despre om, timp, creație și sens**. Una este roman, cealaltă epopee poetică și filozofică, dar între ele există o continuitate conceptuală foarte puternică.

Universul ciclic a apărut în 2015, iar sursa integrală disponibilă public îl prezintă ca o teorie a evoluției universului exprimată poetic, de la geneză până la posibila apocalipsă. *Între lumi*, apărut în 2024, este romanul în care aceeași preocupare pentru tranziție și transformare este coborâtă din plan cosmic în planul biografiei umane și al societății contemporane.

De la „Univers” la „om”

Diferența fundamentală este de **scară**. În *Universul ciclic*, privirea pornește de foarte sus: **Univers, materie, Pământ, viață, inteligență, om, femeie, iubire, creație, apocalipsă**. Structura volumului este explicit construită pe

aceste trepte ontologice. În *Între lumi*, perspectiva se inversează: **om, familie, iubire, sat, univers academic, societate, lume contemporană**. Așadar: „Universul ciclic” privește omul dinspre Cosmos. „Între lumi” privește Cosmosul uman dinspre individ. Aceasta este, una dintre cele mai importante chei de lectură ale celor două opere.

„Ciclul” și „între”: două concepte care se completează

Aici se află poate cea mai frumoasă relație conceptuală dintre cele două cărți. În *Universul ciclic*, fundamental este **cercul**. Universul se transformă, materia se reorganizează, viața apare, inteligența evoluează, omul creează, iar creația se înscrie într-un proces mai larg de transformare. Motto-ul volumului formulează explicit relația: „Universul este ciclic, ca și omul, / dar Dumnezeu vrea să fim exponențiali!” În *Între lumi*, conceptul dominant este **pragul**. Adrian se află: **între sat și oraș, între trecut și prezent, între România și exterior, între familie și carieră, între știință și literatură, între iubire și autonomie**. Prin urmare, cele două concepte pot fi puse într-o relație foarte sugestivă: **Universul ciclic = mișcarea circulară. Între lumi = poziția omului pe traiectoria acestei mișcări.**

Cercul nu înseamnă stagnare

Este important să nu interpretăm „ciclic” ca „repetitiv”. În *Universul ciclic*, ciclul presupune **transformare**. Materia nu revine pur și simplu la aceeași stare. Ea se reorganizează. Viața apare din materie, inteligența apare din viață, iar creația devine o nouă treaptă. De aceea motto-ul este foarte important: Dumnezeu „vrea” ca omul să fie **exponențial**, nu doar circular. Aceeași idee poate fi observată în *Între lumi*. Adrian se întoarce permanent la trecut: la părinți; la sat; la copilărie; la experiențele formative. Dar nu se întoarce pentru a rămâne acolo. **Se întoarce pentru a înțelege și a continua**. Aceasta este exact diferența dintre un cerc închis și un **ciclu evolutiv**.

Nea Jenică este „ciclul” în miniatură

Aici comparația devine surprinzător de puternică. În *Între lumi*, Nea Jenică trece prin mai multe ipostaze: **tinerete, alcool, violență, familie, îmbătrânire, căință, credință, moarte**. Este o viață întreagă concentrată într-un personaj. Adrian parcurge apoi propria traiectorie: **copil, tânăr, intelectual, inventator, profesor, scriitor, om matur**. Așadar, tatăl și fiul sunt două cicluri umane succesive. Fiul moștenește de la tată nu numai genele și amintirile, ci și **problemele pe care trebuie să le rezolve într-o altă formă**. Aceasta este o transpunere romanescă a concepției din *Universul ciclic*.

„Apare iubirea!” în ambele lumi

Un capitol important din *Universul ciclic* este intitulat chiar „**Apare iubirea!**”. În text, iubirea apare după dezvoltarea universului, a vieții și a inteligenței. Această ordine este foarte interesantă: **materie, viață, inteligență, iubire, creație**. În *Între lumi*, iubirea dintre Adrian și Mara este, de asemenea, una dintre principalele forțe care declanșează reflecția asupra existenței. Dar există și o diferență esențială. În epopee: **iubirea este o treaptă a evoluției cosmice**. În roman: **iubirea este testul concret al libertății individuale**. Așadar, aceeași idee este privită din două direcții. În *Universul ciclic*, iubirea este aproape **cosmologică**. În *Între lumi*, iubirea devine **biografică și existențială**.

Inteligența: de la evoluție la responsabilitate

Poate cea mai importantă punte dintre cele două opere este **inteligența**. În *Universul ciclic*, apariția inteligenței reprezintă o etapă majoră a evoluției vieții. Textul leagă inteligența de memorie, învățare și capacitatea de selecție. Dar aici apare și problema morală. Dacă inteligența crește, ce face omul cu ea? În *Între lumi*, întrebarea nu mai este formulată cosmologic. Este reprezentată prin Adrian: **ce face un om inteligent cu inteligența lui?** O folosește pentru: invenție; cercetare; literatură; educație; înțelegerea societății; iubire? Sau o folosește pentru putere? Romanul răspunde indirect prin profilul personajului central: **inteligența își găsește valoarea în creație și în relația cu ceilalți**.

Știința și literatura: aceeași problemă în două registre

Aici se vede poate cel mai clar identitatea autorului. În *Universul ciclic*, știința devine materie poetică. Apar concepte precum: particule; energie; evoluție; selecție; informație; inteligență. Sursele descriu explicit amestecul dintre cosmologie științifică și reflecție filozofică și religioasă. În *Între lumi*, procesul este invers: **știința intră în roman**. Personajele sunt oameni de știință, inventatori, profesori, iar dialogurile și situațiile sunt încărcate de idei. Prin urmare: În *Universul ciclic*, Nicolae VASILE poetizează știința. În *Între lumi*, Nicolae VASILE românează omul de știință. Este o diferență subtilă, dar esențială.

Creația este puntea dintre cele două cărți

Un capitol din *Universul ciclic* poartă numele „**Transfer de creație**” și definește creația și inovarea ca procese prin care observația, acumularea și combinarea ideilor produc ceva nou. Asta este extraordinar de important pentru *Între lumi*. Adrian este, simultan: **inventator, cercetător, profesor și scriitor**. El nu doar consumă lumea. **O reconstruiește**. Prin invenție, prin scris, prin memorie, prin relații. Așadar, creația este ceea ce îl scoate pe om din simpla circularitate biologică. Exact aici se întâlnește motto-ul: „Universul este ciclic, ca și omul, dar Dumnezeu vrea să fim exponențiali!” Creația este mecanismul prin care omul poate deveni „exponențial”.

„Între lumi” este, într-un anumit sens, un roman despre omul ciclic

Aici aş face o legătură cu volumul anterior „**Omul ciclic**”, publicat în 2013. Academia de Ştiinţe Tehnice îl menţionează între volumele de poezie ale autorului. Avem deci o succesiune conceptuală: **Omul ciclic** → **Universul ciclic** → **Între lumi**. Nu în sensul unei trilogii formale, ci ca evoluţie a unei idei. *Omul ciclic* pune problema omului. *Universul ciclic* extinde problema la Cosmos. *Între lumi* readuce problema în societate şi biografie. Această mişcare poate fi reprezentată astfel: **Om** → **Univers** → **Om în lume**. Şi tocmai ultima etapă este romanul.

„Apocalipsa” din Universul ciclic şi criza lumii din Între lumi

În *Universul ciclic*, traseul cosmic ajunge la „**Apoteoză**” şi apoi la problematica apocalipsei. În *Între lumi*, apocalipsa nu este cosmică. Este **civilizaţională şi morală**. Autorul însuşi, într-un interviu despre roman, explică titlul prin ideea unei perioade de răscruce între „lumi”, inclusiv tranziţia neterminată de la socialism la capitalism, dar şi printr-o transformare mai largă.

Dumnezeu: dimensiunea care împiedică lectura pur materialistă

Aici trebuie să fim atenţi. *Universul ciclic* nu este o simplă poezie despre cosmologie. El combină explicaţia ştiinţifică cu o perspectivă religioasă. Textul vorbeşte explicit despre Dumnezeu şi despre sensul creaţiei. Formula: „**Materia vie, materia vie, / Dumnezeu a vrut să fie**”, arată că autorul nu consideră explicaţia ştiinţifică suficientă pentru întrebarea ultimă asupra existenţei. În *Între lumi*, această dimensiune devine mai discretă. Ea trece prin: familie; moarte; căinţă; biserică; memorie; problema sensului. Astfel, ceea ce în *Universul ciclic* este **cosmologie religioasă**, în roman devine **spiritualitate a vieţii cotidiene**.

Diferenţa majoră: „Universul ciclic” este vertical, „Între lumi” este orizontal. Aceasta mi se pare poate cea mai bună formulă comparativă. **Universul ciclic** este o operă verticală. Se ridică: **particulă** → **materie** → **viaţă** → **inteligenţă** → **om** → **iubire** → **creaţie** → **Dumnezeu**. *Între lumi* este mai ales o operă orizontală. Adrian traversează: **familie** → **sat** → **şcoală** → **universitate** → **cercetare** → **iubire** → **societate** → **lume**. Una construieşte o **scară ontologică**. Cealaltă construieşte o **hartă existenţială**. Şi cele două se întâlnesc în omul creator.

De ce „Între lumi” poate fi considerat continuarea firească a „Universului ciclic”

Nu continuarea narativă, evident, ci **continuarea filozofică**. În *Universul ciclic* autorul întreabă: Cum a ajuns universul până la om? În *Între lumi* întrebarea devine: Ce face omul cu ceea ce a devenit? Este o deplasare de la **ontogeneză** la **responsabilitate**. Iar aceasta este, după mine, una dintre cele mai importante evoluţii ale scrisului lui Nicolae VASILE.

„Cercul” este, în cele din urmă, și forma construcției literare

Aici apare o coincidență foarte frumoasă cu volumul de poezie **„Începutul cercului”**. Dacă punem cele trei concepte împreună: **Începutul cercului** → **Universul ciclic** → **Între lumi** avem: **început** → **ciclu** → **prag**. Dar pragul nu este ieșirea din cerc. Este **punctul din care începe un nou ciclu**. De aceea finalul romanului *Între lumi*, prin revenirea formulei tatălui la fiu, poate fi citit nu doar ca o închidere narativă, ci ca **o revenire transformatoare**. Cercul s-a închis. Dar Adrian nu mai este omul de la început. Aceasta este diferența dintre: **repetiție** și **evoluție ciclică**.

O concluzie mai îndrăzneță

Dacă privim întreaga construcție a operei, putem formula o ipoteză critică:

„Între lumi” este versiunea antropologică a „Universului ciclic”. *Universul ciclic* spune: Universul se transformă. *Între lumi* spune: Omul se transformă odată cu lumea. *Universul ciclic* urmărește: apariția inteligenței și a creației. *Între lumi* urmărește: folosirea inteligenței și a creației în existența concretă. *Universul ciclic* întreabă: De unde venim? *Între lumi* întreabă: Ce facem cu locul în care am ajuns? Și poate că întrebarea cea mai profundă, comună ambelor opere, este: **Cum poate omul să depășească simpla repetare a existenței și să transforme ciclul în evoluție?** Răspunsul care se conturează din cele două cărți este triplu: **prin cunoaștere, prin iubire și prin creație**. Această triadă este, în opinia mea, una dintre cheile cele mai puternice pentru înțelegerea universului literar și filozofic al lui Nicolae VASILE. Și există aici o perspectivă încă mai interesantă: **„Universul ciclic” nu trebuie comparat numai cu „Între lumi”, ci și cu „Începutul cercului”, „Omul ciclic” și „Sistemismul”**. Privite împreună, aceste patru cărți permit reconstruirea aproape completă a ceea ce am putea numi **„filozofia literară a cercului” la Nicolae VASILE**: de la univers, la om, la sistem și apoi la destinul individual.